

Nr 12.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning, i vad mån hos statens verk och myndigheter personer äro på ett stadigvarande sätt sysselsatta med städnings- och rengöringsarbete m. m.

Vid de nya löneregleringarna för statens ämbetsverk har man alldeles bortglömt *städerskorna*. Främsta anledningen därtill är nog, att de saknat inflytande och ej haft någon, som fört deras talan. Deras arbete har icke heller haft den påtagliga betydelse för ämbetsverken, att dessas uppmärksamhet blivit tillräckligt fästad vid detsamma utan särskilda framställningar från *städerskorna*.

I anledning härav väckte undertecknad vid 1913 års riksdag en framställning, att riksdagen måtte begära en undersökning, i vad mån hos statens verk och myndigheter personer äro på ett stadigvarande sätt sysselsatta med städnings- och rengöringsarbete, ävensom därefter föreslå riksdagen erforderliga åtgärder i ändamål, att jämväl dessa biträden må erhålla fast anställning med rätt till sjukhjälp, semester och pension, eller, om detta ej kunde bifallas, åtminstone vissa skäligen, med fast anställning förbundna förmåner. Denna motion avstyrktes enhälligt av statsutskottet. Första kammaren biföll utskottets utlåtande utan debatt. Andra kammaren kom till samma resultat med 120 röster mot 61, vilka senare avgåvos för motionen.

Utskottets avslagsyrkande grundade sig på det anförda skälet, att ifrågavarande sysslor även i de fall, då de på ett stadigvarande sätt innehades, vore att anse allenast såsom bisysslor samt att därför fast anställning och därmed förbundna förmåner icke skäligen kunde fordras för desamma.

Detta påstående är till en början oriktigt ur den synpunkten, att städerskorna säkerligen i de flesta fall icke hava något annat arbete att leva av. Det är sannerligen icke så gott om arbetsförtjänster. Städningen är därför nog i allmänhet deras huvudsyssla.

Möjligen har utskottet menat, att städningen är en bisyssla därför att den kräver en jämförelsevis ringa tid. Detta är icke någon självskrivnen sak utan kräver en undersökning. I det visserligen kommunala ämbetsverk, där jag tjänstgör, ha, enligt en av förste vaktmästaren verkställd utredning, städerskorna på de olika avdelningarna en arbetsdag på i medeltal åtta timmar. De arbeta från klockan 6 på morgonen till $\frac{1}{2}$ 10 förmiddagen och från 4 eller $\frac{1}{2}$ 5 till omkring 9 eftermiddagen. Uti ecklesiastikdepartementet finnas två städerskor, en i statistiska avdelningen, som arbetar två timmar på kvällen och en timme på morgonen samt en i kanslihuset, som arbetar fyra timmar på kvällen och två på morgonen samt två dagar i veckan ännu längre på kvällen. I Svea hovrätt finnas två städerskor, som vardera arbeta omkring 5 timmar om dagen samt vissa dagar, då skurning skall äga rum, åtskilligt längre. Förhållandena äro utan tvivel mycket olika. Det bör härvid för övrigt erinras, att städerskorna sällan antagas tillfälligtvis, utan vanligen äro varaktigt sysselsatta, så länge arbetsförmågan räcker, därest ej ändrade levnadsförhållanden avbryta tjänstgöringen. Bristen på pension gör också, att de söka hålla ut i det längsta. Det är icke ovanligt, att en städerska är flera och sjuttio år och i alla fall får av nyssnämnda anledning fortsätta, ehuru arbetet ej kan bli synnerligen tillfredsställande.

Mången får kanske lätt den föreställningen, att städning är en bisyssla även av den anledningen, att arbetet är förbisett och ringaktat och utfört av kvinnlig arbetskraft. Men detta är icke något riktigt åskådnings sätt. Man får icke på detta sätt blicka ned på kroppsarbetet. Även städerskornas sysslor äro ett oundgängligt arbete för att verket skall kunna fungera.

Statsutskottet tillade emellertid, att det funnit så mycket mera skäl för sin avstyrkan, som pension å allmänna indragningsstaten plägar på framställning av Kungl. Maj:t utav riksdagen någon gång beviljas sådana innehavare av med den här ifrågavarande jämställda sysslor, vilka därav gjort sig förtjänta. Detta är väl icke något skäl för avstyrkande, att pension tilldelas en städerska sålunda någon gång. Tvärtom fästes därigenom uppmärksamheten på, att det borde ske många flera gånger. I de flesta fall, då pension bör ges, få vederbörande icke någon sådan, därför att de

själva icke ha förstånd att bedriva saken och ämbetsverken sakna intresse för densamma. För övrigt ha städerskorna rätt att under sina arbetsdagar äga den känsla av trygghet, som ligger i vetskapen om rättigheten till pension under vissa förutsättningar. För övrigt bleve det en alldeles för stor apparat att sätta båda statsmakterna i gång för varje tillfälle rätteligen en sådan pension borde beviljas.

Slutligen tillade statsutskottet, att hinder ej torde förefinnas för Kungl. Maj:t att vid sjukdomsfall, där särskilda förhållanden därtill gäve anledning, medgiva innehavare av dylika sysslor skäligt understöd. Denna anvisning är väl uppenbarligen ännu orimligare än den förra. Vad som blivit ifrågasatt och för städerskorna är närmast angeläget, är rätt, liksom för vaktmästare, skrivbiträden och övriga tjänstemän, att vid verklig sjukdom, längre eller kortare, få behålla sitt arvode eller någon del därav. Det är icke någon mening i att hänvisa detta mänskliga krav till att söka göra sig gällande ansökningsvis hos Kungl. Maj:t varje gång.

Det verkliga skälet för den stora betänksamheten i dessa fall är kanske den invändning, som under hand ofta kommer fram, nämligen att det bleve en för dryg utgift för staten med hänsyn till det sammanlagda stora antalet städerskor. Detta är verkligen ett mycket dåligt skäl. Frånsett, att städerskornas antal är fullständigt försvinnande i förhållande till ämbetsverkens övriga stora tjänstemannaskara, så äro ju även de för övrigt människor. Man har icke rättighet att anlägga dylika synpunkter. Skulle ej staten trots de frikostiga anslagen mången gång till andra tjänstemannaklasser hava råd att skydda städerskorna, får den väl tillgripa en värnsskatt till deras förmån på de större avlöningarna inom verken eller ock finna ut någon annan utväg för att fullgöra sin skyldighet.

Det är för övrigt en annan sak, som det allmänna här har intresse utav att närmare skärskåda, nämligen ordningen i användandet av och valutan för de penningar, som faktiskt anslås till städning. Ett system, som icke kan vara tillfredsställande, är, att verket anslår ett visst godtyckligt belopp åt någon viss person, vanligen förste vaktmästaren, som åtager sig att därför ombestyr att städning och rengöring blir verkställd. Ett sådant system användes exempelvis i civildepartementet, jordbruksdepartementet och kommerskollegium och säkerligen på en mångfald andra ställen. Denna ordning är olämplig därför, att entreprenören får ett intresse uti att skaffa underbetald arbetskraft och har heller icke någon så synnerlig uppfordran till att låta utföra arbetet omsorgsfullt. Det

saknar ingalunda sin betydelse för själva arbetet i ett verk och för personalens hälsa, att ventilationen, damningen och den övriga rengöringen ske systematiskt i tillräcklig omfattning och med tjänliga arbetsmetoder. I regel finns ingen som helst kontroll däröver, och därför är det också illa beställt vanligen i detta avseende. Ämbetsverkens bekanta dåliga luft är en huvudsaklig anledning till den stora olust, som vistelsen därstädes medför, och benägenheten att komma därifrån så fort som möjligt och så ofta som möjligt till de bättre arbetsförhållandena i hemmet. Detta förhållande gör en kontroll å vissa föreskrifter för städningen önskelig. Men det första villkor därför är som sagt, att städerskorna anställas direkt av verket och få själva uppbära den betalning, som anslås för ändamålet. Riksgäldskontoret har också för riksdagens lokaler från och med 1914 överallt genomfört en sådan ordning i stället för det äldre entreprenadsystemet, som ansetts orättvist mot städerskorna och i övrigt mindre tillfredsställande. Naturligtvis bör man ej frångå en förste vaktmästare den inkomst han hitintills räknat med av städningersättning, därest han hitintills brukat eller framdeles vill själv eller genom sin familj utföra städningen. En sådan anordning bör kanske också för framtiden medgivas. Det är det rena entreprenadsystemet, som bör avskaffas, men i sådant fall gärna ersättas med något arvode åt förste vaktmästaren för att han har kontroll över städningen. På sistnämnda sätt är saken ordnad i Stockholms rådhusrätt. Något bestämt omdöme, hur denna sak kan och bör ordnas, erhåller man emellertid icke annat än genom en insamling av upplysningar om de verkliga förhållandena, som äro tämligen okända. Vad man vet är, att på detta område gäller en tämligen fullständig anarki och godtycklighet. Systemen växla i fråga om formerna för städerskornas anställning, avlöning och arbetsordning särdeles mycket. Avlöningarnas belopp äro också vitt skilda i förhållande till samma arbete, beroende dels på olika uppfattning av arbetets värde, dels obekantskap från den penningbeviljande myndigheten om dess omfattning och beskaffenhet.

Förekommer det, vilket torde vara ovanligt, att städnings- och rengöringsarbetet omedelbart utföres av anställt manligt biträde, som ej har annan befattning i verket, har självfallet sådant biträde samma rätt som städerskorna.

Till den personal, varom nu är fråga, hör också sådana stora kärer av arbeterskor, som exempelvis vagnstäderskorna vid statens järnvägar. Enligt ett betänkande av inom civildepartementet tillkallade sakkunnige lärar ha ifrågasatts pensionsrätt för den extra järnvägspersonalen, vartill

även vagnstäderskorna anses höra. Detta är således ett litet steg i rätt riktning.

Vid 1914 års riksdagar upprepades en framställning i förenämnda syfte. Även den blev av statsutskottet avstyrkt, dock med reservation denna gång av fyra ledamöter. Utskottets avslagsyrkande bifölls i första kammaren utan debatt samt i andra kammaren med 96 röster mot 61. Anledningen till utskottets negativa ståndpunkt även denna gång föreställer jag mig vara företrädesvis den, att utskottet icke gjort något allvarligt försök att sätta sig in i städerskornas ställning eller med andra ord att känna med dem i deras kamp för tillvaron samt att dessa ej heller kunnat ingiva utskottet den respekt, som en organiserad och politiskt valberättigad tjänstemannakår plägar kunna åstadkomma. Denna uppfattning synes också bestyrkas av att utskottet allenast upprepade sina skäl från 1913 med tillägg att vad till bemötande av dem anförts enligt utskottets mening icke vore övertygande. Jag tror att detta varit utskottets enda utväg, då säkerligen ett närmare ingående på detta bemötande haft sina svårigheter.

Emellertid tillade utskottet såsom ett ytterligare skäl för avstyrkandet en hänvisning till den numera införda allmänna pensionsförsäkringen. Utskottet vet dock säkerligen något om beskaffenheten av denna pensionering särskilt för den nuvarande generationen. På enahanda grund skulle lika väl kunna stödjas ett förslag om avskaffande av pensionering för den manliga ämbets- och tjänstemannapersonalen. Utom pension är det för övrigt här också fråga om sjukhjälp, semester och fördelarne i övrigt att innehava en anställning, från vilken man icke kan utan laga skäl skiljas.

I sitt utlåtande gav utskottet emellertid en liten uppmuntran i en viss punkt. Utskottet yttrade nämligen i sin motivering med anledning av vad som anförts beträffande det vid städning i många ämbetsverk tillämpade entreprenadsystemet, att utskottet ville hava uttalat, att utskottet förutsatte det vederbörande ämbetsverk håller behöflig tillsyn däröver, att de, som faktiskt utföra städnings- och rengöringsarbetet, härför erhålla den gottgörelse, som skäligen bör tillkomma dem. I detta uttalande synes mig utskottet varit ganska olyckligt. Ehuru riksgäldskontoret på sätt ovan omnämnts av just nämnda anledning avskaffat entreprenadsystemet för städning i riksdagens lokaler, upphävde just statsutskottet vid första riksdagen 1914 denna åtgärd för utskottets räkning och återinförde entreprenadsystemet, en åtgärd varöver man inom riksgäldskontoret lär varit ganska bekymrad.

Då enligt min uppfattning politikens framtida uppgift måste bli att

sorgfälligt hjälpa medborgarne i allmänhet och särskilt de svagare i deras bekymmer samt en ointresserad bordläggning av dylika bekymmer, som tarva ofördröjlig uppmärksamhet, strider mot den sociala etikens krav och följaktligen ej är tillätlig, skyndar jag mig att ånyo hemställa,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta undersöka, i vad mån hos statens verk och myndigheter personer äro på ett stadigvarande sätt sysselsatta med städnings- och rengöringsarbete, samt därefter överväga i vilka fall och under vilka förutsättningar dylika biträden böra tillerkännas fast anställning eller åtminstone vissa skäligen med anställning förbundna förmåner såsom rätt till sjukhjälp, semester eller pension.

Stockholm den 22 januari 1915.

Carl Lindhagen.
